

Esekapısı Mescidi ve Medresesi'nin XIX. yüzyıl içinde Calanakis tarafından yapılmış bir gravürü (Paspatis, s. 362)

fakir aileler tarafından işgal edilmiş bulunuyordu. Son yıllarda Cerrahpaşa Hastahanesi'nin genişletilmesi sırasında bu küçük külliye'nin etrafı istimlak edilerek temizlenmiş, bu esnada yapının restore ve ihya edilerek Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin Tıp Tarihi Enstitüsü'ne tahsis düşünülmüştü. Ancak bu projeden vazgeçilmiş olmalı ki birkaç yıl önce Adli Tıp bölümü bu tarihî eseri ihata duvarları içine almış, içini temizlemiş, çevresini düzenlemiş, ancak mescitle medresenin incelenmesini ve fotoğrafının çekilmesini de zorlaştırmıştır.

Esekapısı Külliyesi, dışarıdan yüksekçe bir duvarla ayrılmış bir avlunun içinde bir mescitle bir medreseden oluşmuştu. Avlu kapısının dışında duvara bitişik, 1154'te (1741) Kapağası Ahmed Ağa tarafından yaptırılmış klasik üslûpta bir de çeşmesi bulunmaktadır. Tek sahnalı (nefli) ince uzun bir yapı biçiminde olan binanın güney duvarının ortasında Sinan bir mihrap yapararak kilisenin aksını doksan derece döndürmüş, hiçbir izi kalmayan kuzey duvarına, mihrabın karşısına da esas girişi yerleştirmişti. 1940'lı yıllara kadar bu girişin yan dikmeleri henüz durmaktaydı. Doğuda esas apsis çıkıntısı düz bir duvarla kapatılmış, soldaki (kuzey) yan apsisin üstüne de kısa gövdeli bir minare oturtulmuştu. Esekapısı Mescidi'nin bu şekliyle 1877'deki mâmur halini gösteren gravürü Paspatis'in kitabında mevcuttur. Minaresi ise eski bir fotoğraftan anlaşıldığına göre gövdesinin büyük bir bölümü ve şerefe kısmı ile Sinan'ın üslûbunda değildir.

Külliye'nin medresesi, İstanbul'un sokak dokusuna uyacak biçimde avlunun bir kenarına ve mescidin dışında inşa edilmiştir. Vakıflar başmimarı Ali Saim Ülgen tarafından çizilen rölövesine göre

medrese, ortada büyük kubbeli bir dershaneden başka önlerinde kubbeli revaklar bulunan, her biri kubbeli ve ocaklı, biri küçük on bir hücreden ibarettir. Küçük hücrenin yanındaki göz, önündeki revak bölümü duvarlarla kapatılmak suretiyle sonraları su haznesine dönüştürülmüştü. Dershane tam mescidin karşısında bulunuyordu. Avluda girişin önünde de bir su kuyusu vardır. Muntazam bir işçilikle taş ve tuğla dizileri halinde yapılan medrese revaklarındaki mermer sütun başlıkları baklavali tipte olup bunların aralarında değişik tiplerde güller (rozetler) işlenmişti. Dershane'nin mermer kapı kemeri çift renkli taşlardan geçmeli olarak yapılmış, içeride duvarlarda yerden 1 - 1,20 m. kadar yükseklikte mekânı çepeçevre dolanan, bir parçası halen İstanbul Vakıflar Müzesi'nde bulunan siva üzerine baskı olarak yapılmış bir tezyinat şeridi uzanıyordu.

İstanbul'a dair bütün yayınlarda yer alan ve hakkında Almanya'da bir de doktora tezi hazırlanan Mimar Sinan yapısı bu eserin, bir üniversite arazisi içinde olmakla birlikte aslı hüviyetine uygun şekilde değerlendirilmemesi üzüntü vericidir.

BİBLİYOGRAFYA :

T SMA, nr. D 9567; Rüstem Paşa, *Tevarîh-i Âli-i Osmân*, İÜ Ktp., TY, nr. 2438, vr. 153^b; *Tevarîh-i Âli-i Osmân*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1099, vr. 106^b; Ayvansaraylı, *Hadikatü'l-cevâmi*, I, 203; a.e.: *Camiler Ansiklopedisi* (haz. İhsan Erzi), İstanbul 1987, II, 53; A. G. Paspatis, *Byzantini Meletai*, İstanbul 1877, s. 361-363; Mehmed Ziyâ, *İstanbul ve Boğaziçi*, İstanbul 1336, I, 44; II (1928), s. 80; A. M. Schneider, "Die Esekapısı (oder Isa Kapı) Mescidi", *Byzanz*, Berlin 1935, s. 5-7; Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, I, 166; R. Janin, *Eglises et monastères*, Paris 1953, s. 264; Semavi Eyice, *İstanbul, petit guide à travers les monuments byzantins et turcs*, İstanbul 1955, s. 90, nr. 134; a.mlf., *Son Devir Bizans Mimarisi*, İstanbul 1980, s. 39-42, lv. 62-70; a.mlf., "Mimar Sinan'ın Külliyesi", *VI. Vakıf Haftası Kitabı*, İstanbul 1989, s. 173, 175-176; Rifki Melül Meriç, *Sinan, Hayatı, Eseri*, Ankara 1965, s. 30, 34, 86, 96; S. Yıldız Ötügen, *İsa Kapı Mescidi und Medresesi in Istanbul* (doktora tezi), Bonn 1974, I-II; T. F. Mathews, *The Byzantine Churches of Istanbul*, Pennsylvania-London 1976, s. 168-170; W. Müller-Wiener, *Bildlexikon zur Topographie Istanbul*, Tübingen 1977, s. 118-119; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 311, 338; *Fâtih Câmileri ve Diğer Tarihî Eserler*, İstanbul 1991, s. 159-160; Ali Saim Ülgen, *Mimar Sinan'ın Eserleri Çizimleri*, Ankara, ts., II, lv. 199; Mübahat Kütükoğlu, "1869'da Faal İstanbul Medreseleri", *TED*, VII-VIII (1977), s. 65, nr. 86; a.mlf., "Dârü'l-Hilâfeti'l-Âliyye Medresesi ve Kuruluş Arefesinde İstanbul Medreseleri", *İTED*, VII (1978), s. 166, nr. 166.

SEMÂVİ EYİCE

ESER (الأثر)

Hadis anlamında kullanılan bir terim.

Sözlükte "bir şeyin artığı; kılıç darbesi" gibi anlamlara gelen eser kelimesinin çoğulu âsar ve usûrdur. Aynı kökten türeyen Kur'an'daki esâre kelimesi de (el-Ahkâf 46/4) "bilgi artığı" demektir. Hadis ilminde ise haber ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Nitekim "me'sûr hadis" nesiller boyu nakledilerek gelen haber demektir. Eser Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerini ifade ettiği gibi sahâbi ve tâbiilere ait her tür haberi de ifade eder. Bazı hadis âlimleri eseri Resûl-i Ekrem'e ait haberlerle (merfû) sahâbeye ait haberler (mekuf) için kullanırken Horasan bölgesindeki âlimlerin bu kelime ile bilhassa sahâbeye ait rivayetleri kastettikleri belirtilmektedir. Bazı fıkıh âlimleri ve özellikle bir kısım Şâfiîler eseri sadece mekuf rivayetlere, haberi de merfû rivayetlere tahsis ederler.

Âlimlerin bir kısmı kitap adlarında "hadisler" anlamında âsar kelimesine yer vermişlerdir. Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî hocası Ebû Hanîfe'den rivayet ettiği, Hz. Peygamber ve sahâbîlere ait rivayetleri ihtiva eden kitabını *el-Âsar** diye adlandırmış, Tahâvî de aynı tür hadisleri topladığı eserine *Şerhu Me'âni'l-âsar* adını vermiştir. Buna karşılık Ebû Bekir el-Beyhakî, sadece sahâbe ve tâbiîn sözlerini içine alan eserini *Ma'rife-tü's-sünen ve'l-âsar* olarak adlandırmıştır. Ebû Ca'fer et-Taberî'nin *Tehzîbü'l-âsar*'ı ise yalnız Resûl-i Ekrem'in hadislerini ihtiva etmektedir.

Merfû, mekuf ve maktû her nevi rivayete eser diyen hadis âlimleri muhaddise de eserî demeyi uygun görmüşlerdir. Nitekim Hüseyin b. Abdülmelik el-Hallâl ve Abdülkerim b. Mansûr bu nisbe ile tanınan muhaddislerdendir. İbn Hacer'in *Nuḥbetü'l-fiker fî muḥtalaḥi ehli'l-eşer* adındaki usûl-i hadise dair eserinde görüldüğü gibi muhaddis için "ehlü'l-eser" tabirini kullananlar da olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Cevherî, *eş-Şihâh*, "esr" md.; *Lisânü'l-Ârab*, "esr" md.; Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-münir*, Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-İlmiyye), I, 4; İbnü's-Salâh, *Ülümü'l-hadîs*, s. 46; Sehâvî, *Fethü'l-muğîs*, I, 108-109; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, I, 184-185.

SAİD ABDURRAHMAN MÜSÂ EL-GAZEFİ